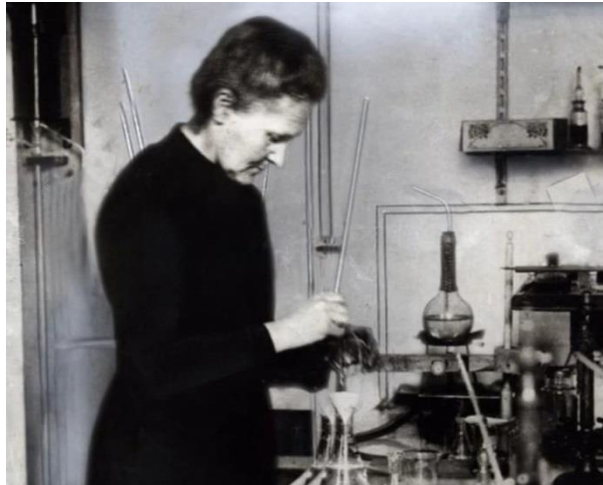

10.3 Radioaktiviteten upptäcks

- År 1896 upptäckte Henri Becquerel radioaktivitet av en slump. Ämnet var uran.

- Några år senare upptäckte Marie och Pierre Curie att även radium och plutonium var radioaktiva ämnen. (1903 fick de Nobelpriset i fysik tillsammans med Becquerel.)

Radioaktiva ämnen

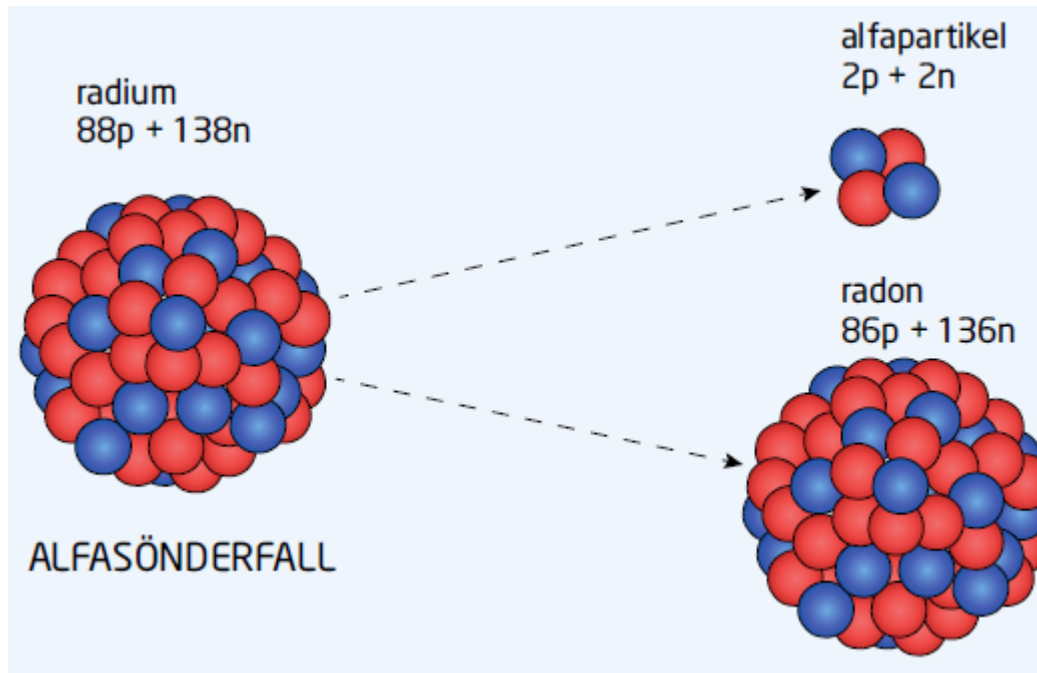
- Strålning kan uppstå när en e^- hoppar tillbaka från ett yttre skal till ett inre.

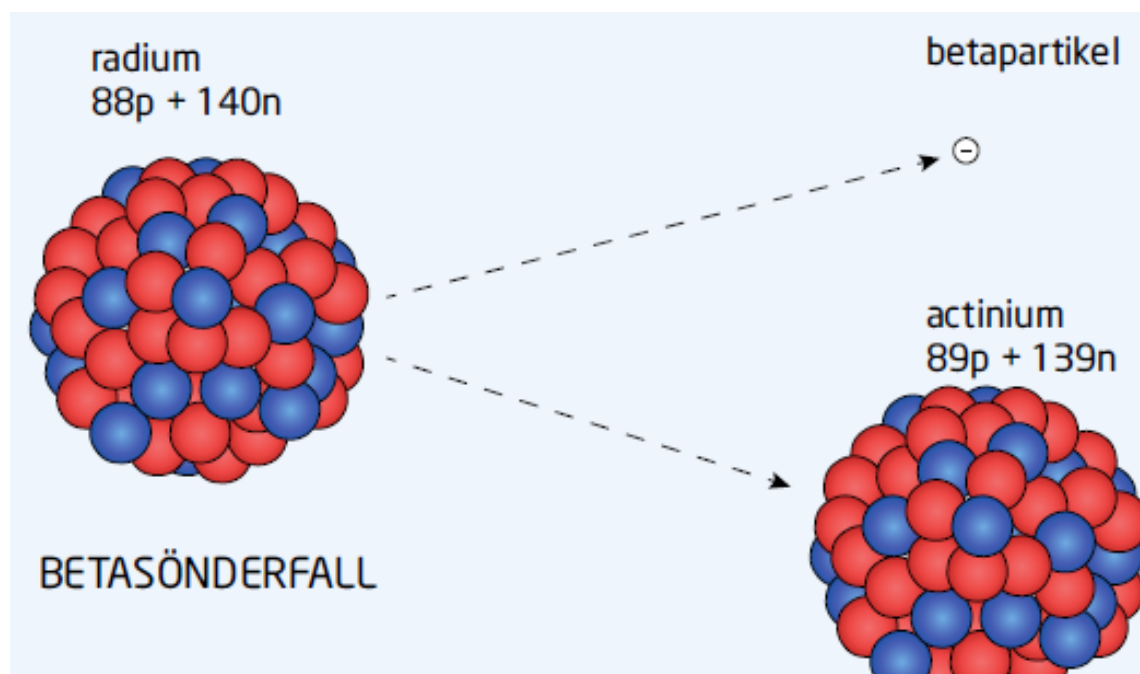
- Strålning kan också uppstå i atomkärnan. Hos grundämnen som har isotoper där kärnan innehåller för mycket energi blir instabila. Kärnan sönderfaller för att bli stabil och då strålar energi ut på olika sätt → radioaktivitet.

Alfa (α)- och beta (β)strålning är partiklar

- **Alfastrålning:** positivt laddade *alfapartiklar* (består av två protoner och två neutroner – dvs samma sak som en atomkärna av helium).
- Vid α -strålning minskas antalet protoner och neutroner i kärnan och ett nytt ämne bildas.

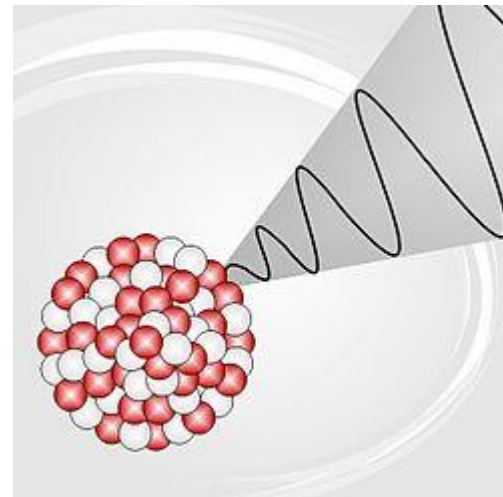

- **Betastrålning:** består av elektroner-
betapartiklar. En neutron i kärnan omvandlas till en proton och en elektron. Elektronen lämnar kärnan och protonen blir kvar. Ett nytt ämne bildas även här då antalet protoner ökar.

Gamma (γ)strålning är energirik

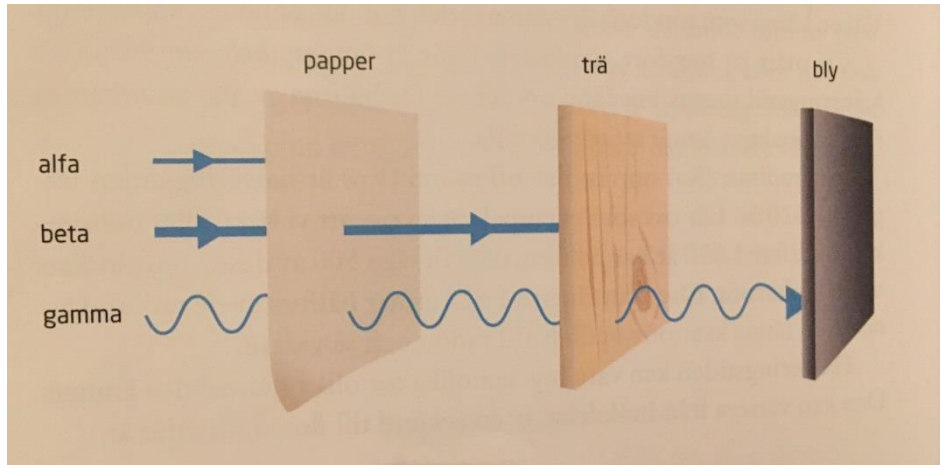
- Gammastrålning: består inte av partiklar utan utgörs endast av energi. Dvs elektromagnetisk strålning som är mycket energirik med kort våglängd.
- Gammastrålning sker ofta i samband med alfa- eller betastrålning.

Vad är halveringstid?

- I ett radioaktivt ämne är det helt slumpmässigt vilken atomkärna som sönderfaller. Alla atomkärnor sönderfaller alltså inte samtidigt.
- Ett mått på hur fort sönderfallet går är ämnets ***halveringstid***.
- Halveringstid = den tid det tar för hälften av alla atomkärnor att sönderfalla.
- Uran 235 (kärnbränsle) har halveringstid på 700 miljoner år.

Strålning når olika långt

- Enheten för att mäta hur mycket radioaktiv strålning ett ämne sänder ut är bequerel (Bq). 1 Bq betyder ett sönderfall/s.
- Med en **dosimeter** kan man mäta mängden strålning som t ex en människa utsätts för. Så kallad **bakgrundsstrålning** träffas alla av i små mängder, från marken, byggnadsmaterial och rymden.

Strålning kan vara farlig

- Alfa- , beta- och gammastrålning kallas gemensamt för joniserande strålning.
- Strålningen kan nämligen slå ut e^- ur atomer så att joner bildas.
- Om det händer i kroppen kan jonerna bilda skadliga ämnen. Även generna kan skadas så att cellerna delar sig okontrollerat → cancer.
- Men strålningen kan även utnyttjas inom sjukvården, t ex röntgen, scanning med magnetkamera och för att behandla cancer.

10.3 Begrepp

- **alfastrålning**
Består av positivt laddade alfapartiklar.
- **betastrålning**
Består av elektroner.
- **gammastrålning**
Energirik elektromagnetisk strålning.
- **joniserande strålning**
Gemensamt namn för alfa-, beta- och gammastrålning.
- **halveringstid**
Ett mått på hur fort ett ämne sönderfaller.
- **dosimeter**
Mäter radioaktivitet.
- **bakgrundsstrålning**
Strålning vi ständigt träffas av. Bakgrundsstrålningen kommer från bland annat marken och rymden.
- **radonhus**
Hus som består av byggnadsmaterial som innehåller ämnet radon.
- **stråldos**
Anger hur mycket strålning som vi utsätts för. Stråldos mäts i millisievert.